

UDK:159.923

Avazbek A. ISMOILOV,
Tayanch doktorant, Andijon davlat universiteti, Andijon, O'zbekiston
E-mail: avazbekdomla93@gmail.com, ORCID: 0009-0008-1890-0505

ADU dotsenti, PhD B.Parmonov taqrizi asosida

YOSHLARNING PSIXOLOGIK BARQARORLIGIGA SUN'IY INTELLEKT VOSITALARI TA'SIRINING EMPIRIK NATIJALARI VA IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK QONUNIYATLARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada yoshlarning psixologik barqarorligiga sun'iy intellekt vositalari ta'sirini o'rganishning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinib, tadqiqotda psixologik barqarorlikning mazmuni va tarkibiy komponentlari, shaxs-faoliyat-ijtimoiy muhit o'zaro ta'siri, raqamli muhitning psixologik xususiyatlari hamda inson-sun'iy intellekt o'zaro munosabatining ijtimoiy-psixologik mexanizmlari yoritiladi. Psixologik barqarorlikni tadqiq etishda madaniy-tarixiy, faoliyat, subyekt-faoliyat, stress va koping, psixologik bardoshlilik hamda resurs yondashuvlarining metodologik imkoniyatlari asoslab berilishi orqali sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning yoshlarning kognitiv, emotsional, motivatsion va ijtimoiy-psixologik holatlariga ehtimoliy ijobiy va salbiy ta'sirlarini kompleks o'rganish zarurligi ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, yoshlar, psixologik barqarorlik, nazariy-metodologik asoslar, ijtimoiy-psixologik omillar, raqamli muhit, inson-sun'iy intellekt munosabati, psixologik bardoshlilik, stress va koping, raqamli savodxonlik, tanqidiy fikrlash, o'zini-o'zi boshqarish.

ЭМПИРИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ И СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ЗАКОНЫ ВЛИЯНИЯ ИНСТРУМЕНТОВ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ПСИХОЛОГИЧЕСКУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ МОЛОДЕЖИ

Annotatsiya

В данной работе закладываются теоретико-методологические основы изучения влияния искусственного интеллекта на процессы поддержки молодежи; рассматриваются содержание и компоненты научного эксперимента, взаимосвязь личности, деятельности и социальной среды, роль физического окружения, а также социально-психологические механизмы взаимодействия человека и ИИ. При исследовании психологических условий необходимо анализировать комплексы факторов, влияющих на когнитивные, эмоциональные, мотивационные и социально-психологические процессы и обеспечивающих их поддержку, опираясь на культурно-исторический, деятельностный и субъектно-деятельностный подходы, концепции стресса и совладающего поведения, подходы, учитывающие особенности физического развития (в частности, в юношеском возрасте), а также ресурсные подходы.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, молодежь, психологическая устойчивость, теоретико-методологические основы, социально-психологические факторы, цифровая среда, взаимодействие человека и искусственного интеллекта, психологическая резильентность, стресс и копинг, цифровая грамотность, критическое мышление, саморегуляция.

EMPIRICAL RESULTS AND SOCIO-PSYCHOLOGICAL PATTERNS REGARDING THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS ON THE PSYCHOLOGICAL STABILITY OF YOUTH

Annotation

This article analyzes the theoretical and methodological foundations for studying the impact of artificial intelligence tools on the psychological stability of young people; it examines the essence and structural components of psychological stability, the interaction between the individual, activity, and the social environment, the psychological characteristics of the digital environment, and the socio-psychological mechanisms of human-AI interaction. By substantiating the methodological potential of cultural-historical, activity-based, subject-activity, stress and coping, resilience, and resource-based approaches, the article demonstrates the necessity of a comprehensive study regarding the potential positive and negative effects of using artificial intelligence tools on the cognitive, emotional, motivational, and socio-psychological states of youth.

Key words: Artificial intelligence, youth, psychological resilience, theoretical and methodological foundations, socio-psychological factors, digital environment, human-artificial intelligence interaction, psychological resilience, stress and coping, digital literacy, critical thinking, self-regulation.

Kirish. Jahonda kechayotgan jadal raqamli transformatsiya jarayonlari sun'iy intellekt texnologiyalarining inson hayotining deyarli barcha sohalariga kirib borish sur'atlarini yanada tezlashtirmoqda. UNESCOning "Sun'iy intellekt etikasi bo'yicha tavsiyasi"da sun'iy intellekt texnologiyalarining inson tafakkuri, ijtimoiy o'zaro munosabatlari va qaror qabul qilish jarayonlariga ijobiy hamda

salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi qayd etilib, inson qadr-qimmatini va huquqlarini himoya qilish, shuningdek, uning jismoniy va ruhiy farovonligini ta'minlash sun'iy intellektni rivojlantirish va qo'llashning fundamental tamoyillaridan biri sifatida belgilangan [1].

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti tomonidan olib borilayotgan zamonaviy tadqiqotlarda raqamli muhitning

yoshlarning ruhiy salomatligi va psixologik farovonligiga ta'siri murakkab hamda ko'p omilli xarakterga ega ekanligi ta'kidlanib, ayniqsa, sun'iy intellektga asoslangan platformalarning yoshlar hayotiga tobora keng kirib borishi yangi psixologik imkoniyatlar bilan bir qatorda muayyan psixologik xavflarni ham yuzaga keltirishi qayd etilmoqda [2]. OECD tadqiqotlarida esa raqamli texnologiyalar yoshlarning ta'lim olishi, ijtimoiy aloqalari va shaxsiy rivojlanishi uchun muhim imkoniyatlar yaratishi bilan birga, ularning ruhiy farovonligi, shaxsiy daxlsizligi va xavfsizligiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim omillardan biri sifatida baholanadi [3].

Shu nuqtayi nazardan, sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish xususiyatlari bilan yoshlarning psixologik barqarorligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni ijtimoiy-psixologik jihatdan o'rganish zamonaviy psixologik tadqiqotlarning istiqbolli yo'nalishlaridan birini tashkil etmoqda. Ayniqsa, generativ sun'iy intellekt vositalarining ta'lim, axborot izlash, kasbiy faoliyat, qaror qabul qilish, shaxslararo muloqot va emotsional qo'llab-quvvatlash jarayonlarida tobora keng qo'llanilishi yoshlarning kognitiv, emotsional, motivatsion va ijtimoiy-psixologik rivojlanish jarayonlariga ta'sir etuvchi yangi omillarning shakllanishiga olib kelmoqda. Shu sababli, mazkur jarayonni faqat texnologik samaradorlik nuqtayi nazaridan emas, balki yoshlarning psixologik barqarorligini belgilovchi individual va ijtimoiy-psixologik omillar bilan o'zaro aloqadorlikda tadqiq etish alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Mavzuaga oid adabiyotlar tahlili. Mamlakatimiz psixologiya fanida yoshlarning psixologik rivojlanishi, shaxsning ijtimoiylashuvi, emotsional-irodaviy xususiyatlari, ijtimoiy moslashuvi, shaxslararo munosabatlari va turli ijtimoiy ta'sirlar sharoitida psixologik barqarorligini ta'minlovchi omillarni o'rganishga doir muayyan ilmiy-nazariy asoslar shakllangan. Xususan, Davletshin M.G., G'oziyev E.G., Shoumarov G.B., Karimova V.M., Baratov Sh.R., Nishonova Z.T., Safayev N.S. va boshqa o'zbekistonlik psixologlarning tadqiqotlarida shaxs kamoloti, yosh davrlarining psixologik xususiyatlari, ijtimoiylashuv, shaxslararo munosabatlar, muloqot, ijtimoiy-psixologik moslashuv, o'zini o'zi boshqarish hamda shaxsning turli ijtimoiy vaziyatlardagi xulq-atvorini belgilovchi psixologik mexanizmlar tadqiq etilgan.

MDH psixologiya maktabida L.S.Vigotskiy, S.L.Rubinshteyn, A.N.Leontev, B.G.Ananev, V.N.Myasishchev, A.A.Bodalev, A.G.Asmolov, D.A.Leontev, S.Maddi, T.V.Kornilova va boshqalarning ilmiy qarashlarida shaxsning faoliyat va muloqot jarayonida rivojlanishi, ijtimoiy muhitning shaxs psixikasiga ta'siri, shaxslararo munosabatlar, psixologik barqarorlik va noaniqlik sharoitida qaror qabul qilish masalalari o'rganilgan.

Xorij psixologiyasida S.Maddi, A.S.Masten, M.Rutter, G.A.Bonanno, K.M.Connor, J.R.T.Davidson, C.Nass, 1-jadval

Sun'iy intellekt sohasiga jalb etilganlik ko'rsatkichlari bilan psixologik rezilientlik o'rtasidagi korrelyatsion bog'lanishlar (Spirmen N=640)

Ko'rsatkichlar	Individual resurslar	Oilaviy resurslar	Kontekstual resurslar	Umumiy rezilientlik
Kognitiv komponent	-0,095*	-0,023	0,172***	0,013
Motivatsion komponent	-0,169***	-0,053	0,015	-0,088*
Affektiv komponent	-0,036	-0,014	0,100*	0,014
Xulqiy komponent	-0,213***	-0,117**	-0,055	-0,159***
Umumiy jalb etilganlik	-0,139***	-0,048	0,117**	-0,036

p>0,05, p<0,05*, p<0,01**, p<0,001***

Olingan natijalar sun'iy intellektga jalb etilganlikning ayrim komponentlari bilan rezilientlikning individual, oilaviy va kontekstual resurslari hamda umumiy rezilientlik o'rtasida statistik jihatdan ahamiyatli, biroq asosan kuchsiz darajadagi

B.Reeves, T.Ueno, Y.Sawa, Y.Kim, J.Urakami, H.Oura, K.Seaborn, T.Lintner, A.Bewersdorff, M.Hornberger, C.Nerdel, D.S.Schiff, J.Kong, J.Liu, G.Chen, C.Zhai, S.Wibowo, L.D.Li, J.Phang, M.Lampe, L.Ahmad, S.Agarwal, C.M.Fang, A.R.Liu, V.Danry, E.Lee, S.W.T.Chan, P.Pataranutaporn, P.Maes va boshqalarning tadqiqotlarida psixologik barqarorlik, psixologik bardoshlilik, sun'iy intellekt savodxonligi, AI'ga ishonch, o'ziga samaradorlik, antropomorfizatsiya, AI'dan foydalanishning kognitiv va emotsional oqibatlari hamda inson-AI o'zaro ta'siri masalalari o'rganilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot davomida yoshlarning sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish xususiyatlari, foydalanish motivlari, sun'iy intellektga psixologik qaramlik, emotsional-kompensator foydalanish, kognitiv passivlik va charchoq, sun'iy intellekt savodxonligi hamda psixologik barqarorlik ko'rsatkichlarini aniqlash maqsadida ishlab chiqilgan mualliflik "Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning yoshlar psixologik barqarorligiga ta'sirini aniqlash" ijtimoiy-psixologik so'rovnomasidan foydalanildi. Shuningdek, yoshlarning sun'iy intellekt sohasiga bo'lgan umumiy jalb etilganlik darajasini skrining yo'li bilan aniqlash maqsadida L.Lenkov, N.E.Rubsova, E.S.Nizamovalarning "Sun'iy intellekt sohasidagi ishtirok darajasi so'rovnomasi", A. V. Maxnach va A. I. Laktionovalarning "Yoshlarning psixologik hayotiy barqarorligini (rezilientlik darajasini) aniqlash" so'rovnomasi, N. A. Sirota va V. M. Yaltonskiylarning "Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni idrok etishning ko'p o'lchamli shkalasi" so'rovnomasi, Kimberli Yangning "Internetga qaramlik" testlaridan foydalanildi. Tadqiqotdan olingan empirik ma'lumotlarning ishonchliligi va ichki muvofiqligini aniqlashda, o'zgaruvchilar o'rtasidagi o'zaro aloqadorliklarni aniqlashda Ch.Spirmenning r-rang korrelyatsiya koeffitsienti, ikki mustaqil tanlanma natijalari o'rtasidagi tafovutlarning statistik ahamiyatini tekshirishda Mann-Uitni U-mezoni, uch va undan ortiq mustaqil guruhlar o'rtasidagi farqlarning statistik ahamiyatini aniqlashda Kruskal-Uollis H-mezoni qo'llanildi.

Tahlil va natijalar. Yuqoridagi metodologik mantiqdan kelib chiqib, 3.1-paragraf doirasida asosiy psixologik ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'lanishlarni aniqlash uchun Ch.Spirmenning ranglar korrelyatsiyasi koeffitsientidan foydalanildi. Ushbu statistik mezon yordamida sun'iy intellekt sohasiga jalb etilganlik komponentlari, psixologik rezilientlik va uning resurslari, idrok etilgan ijtimoiy qo'llab-quvvatlash hamda internetga qaramlik ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'lanishlarning yo'nalishi, kuchi va statistik ahamiyatlilik darajasini aniqlash ko'zda tutildi.

bog'lanishlar mavjudligini ko'rsatdi. Kognitiv komponent bilan individual resurslar o'rtasida manfiy yo'nalishdagi statistik ahamiyatli bog'lanish aniqlandi (r=-0,095; p<0,05). Ushbu natija sun'iy intellektga kognitiv jalb etilganlik ortgani sari

shaxsning ayrim individual reziliyentlik resurslari nisbatan pasayish tendensiyasiga ega bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi. Biroq korrelyatsiya koeffitsientining miqdori juda past bo'lgani sababli ushbu bog'lanishni kuchli psixologik qonuniyat sifatida talqin qilish mumkin emas. Aksincha, u sun'iy intellekt bilan ishlash jarayonida kognitiv yukning bir qismini tashqi texnologik vositaga uzatish bilan individual resurslarni mustaqil safarbar qilish o'rtasida ehtimoliy zaif teskari munosabat mavjudligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, kognitiv komponent bilan kontekstual resurslar o'rtasida musbat va statistik jihatdan yuqori ishonchli bog'lanish qayd etildi ($r=0,172$; $p<0,001$). Bu natija sun'iy intellektga kognitiv jihatdan faol jalb etilgan yoshlarning o'z ijtimoiy va faoliyat muhitidagi imkoniyatlar, resurslar va yordamchi vositalardan foydalanish ko'rsatkichlari ham nisbatan yuqori bo'lishini anglatadi. Motivatsion komponent bilan individual resurslar o'rtasida statistik jihatdan ishonchli manfiy bog'lanish aniqlandi ($r=-0,169$; $p<0,001$). Bundan tashqari, motivatsion komponent umumiy reziliyentlik bilan ham kuchsiz manfiy aloqani ko'rsatdi ($r=-0,088$; $p<0,05$). Ushbu natijalar sun'iy intellektidan foydalanishga bo'lgan motivatsiya ortishi bilan ayrim respondentlarda o'z ichki resurslariga tayanish va umumiy psixologik bardoshlilik ko'rsatkichlarining biroz pasayish tendensiyasi kuzatilishi mumkinligini ko'rsatadi. Affektiv komponent bilan kontekstual resurslar o'rtasida musbat va statistik ahamiyatli bog'lanish qayd etildi ($r=0,100$; $p<0,05$). Bu natija sun'iy intellektga nisbatan ijobiy hissiy munosabat va uni qabul qilish darajasi oshishi bilan respondentlarning tashqi muhit imkoniyatlaridan foydalanish va ijtimoiy kontekstga moslashish xususiyatlari ham nisbatan kuchayishi mumkinligini ko'rsatadi. Biroq korrelyatsiya koeffitsientining kuchsizligi affektiv jalb etilganlik kontekstual reziliyentlikning asosiy determinanti emasligini, balki uning yordamchi omillaridan biri bo'lishi mumkinligini anglatadi. Xulqiy komponent bo'yicha eng muhim korrelyatsion bog'lanishlar aniqlandi. Xulqiy jalb etilganlik bilan individual resurslar o'rtasida manfiy va statistik jihatdan yuqori ishonchli bog'lanish qayd etildi ($r=-0,213$; $p<0,001$). Bu jadvaldagi eng kuchli teskari bog'lanishlardan biri hisoblanadi. Ushbu natija sun'iy intellekt vositalaridan amaliy va muntazam foydalanish ortgani sari ayrim respondentlarda qiyinchiliklarni mustaqil yengish, ichki psixologik imkoniyatlarni safarbar qilish va

2-jadval

Sun'iy intellekt sohasiga jalb etilganlik ko'rsatkichlari bilan idrok etilgan ijtimoiy qo'llab-quvvatlash o'rtasidagi korrelyatsion bog'lanishlar (Spirmen $N=640$)

Ko'rsatkichlar	Oila qo'llab-quvvatlashi	Do'stlar qo'llab-quvvatlashi	Ahamiyatli boshqalar	Umumiy qo'llab-quvvatlash
Kognitiv komponent	0,024	0,033	0,026	0,028
Motivatsion komponent	-0,002	-0,032	-0,001	-0,014
Affektiv komponent	0,000	0,009	-0,036	-0,011
Xulqiy komponent	-0,055	-0,053	-0,045	-0,055
Umumiy jalb etilganlik	0,008	0,012	0,002	0,006

Kognitiv komponent bilan oila qo'llab-quvvatlashi o'rtasida $r=0,024$, do'stlar qo'llab-quvvatlashi bilan $r=0,033$, ahamiyatli boshqalar bilan $r=0,026$ hamda umumiy qo'llab-quvvatlash bilan $r=0,028$ qiymatlar qayd etildi. Ushbu koeffitsientlarning barchasi juda past musbat yo'nalishda bo'lib, statistik ahamiyatlilik darajasiga yetmagan. Bu natija sun'iy intellektga kognitiv jalb etilganlik, ya'ni AI imkoniyatlarini bilish, tushunish va undan axborot olishga yo'nalgan faollikning respondentlarning real ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni idrok etish darajasi bilan bevosita bog'liq emasligini ko'rsatadi. Motivatsion komponent bo'yicha ham statistik jihatdan ahamiyatli korrelyatsiyalar aniqlanmadi. Oila

shaxsiy resurslarga tayanish ko'rsatkichlari nisbatan pasayishi mumkinligini ko'rsatadi. Xulqiy komponent bilan oilaviy resurslar o'rtasida ham manfiy va statistik ahamiyatli bog'lanish aniqlandi ($r=-0,117$; $p<0,01$). Ushbu natija AI vositalaridan amaliy foydalanish faolligi ortishi bilan oilaviy resurslarga tayanishning biroz pasayish tendensiyasi mavjudligini ko'rsatadi. Buni ayrim yoshlarning o'quv, axborot yoki muammolarni hal qilish jarayonida an'anaviy ijtimoiy yordam manbalaridan ko'ra texnologik yordamga ko'proq murojaat qilishi bilan bog'lash mumkin. Biroq ushbu aloqani oilaviy qo'llab-quvvatlashning bevosita pasayishi sifatida talqin qilish to'g'ri emas, chunki korrelyatsion natija sababiy munosabatni isbotlamaydi. Shuningdek, xulqiy komponent bilan umumiy reziliyentlik o'rtasida ham statistik jihatdan ishonchli manfiy bog'lanish aniqlandi ($r=-0,159$; $p<0,001$). Bu natija AI vositalaridan amaliy foydalanish faolligining ortishi umumiy psixologik bardoshlilik ko'rsatkichining nisbatan pasayishi bilan birga kechishi mumkinligini ko'rsatadi. Umumiy jalb etilganlik bilan individual resurslar o'rtasida ham manfiy va statistik jihatdan yuqori ishonchli bog'lanish qayd etildi ($r=-0,139$; $p<0,001$). Bu natija sun'iy intellekt sohasiga umumiy jalb etilganlik darajasi ortishi bilan respondentlarning individual reziliyentlik resurslarida nisbatan pasayish tendensiyasi mavjudligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, umumiy jalb etilganlik bilan kontekstual resurslar o'rtasida musbat va statistik ahamiyatli bog'lanish aniqlandi ($r=0,117$; $p<0,01$). Demak, sun'iy intellektga umumiy jalb etilganlik bir tomondan individual resurslarga tayanishning biroz pasayishi, ikkinchi tomondan esa tashqi muhit va kontekstual imkoniyatlardan foydalanishning ortishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Shu jihatdan, eng muhim empirik natijalar xulqiy komponent va individual resurslar o'rtasidagi $r=-0,213$; $p<0,001$, xulqiy komponent va umumiy reziliyentlik o'rtasidagi $r=-0,159$; $p<0,001$, motivatsion komponent va individual resurslar o'rtasidagi $r=-0,169$; $p<0,001$ hamda kognitiv komponent va kontekstual resurslar o'rtasidagi $r=0,172$; $p<0,001$ bog'lanishlarda namoyon bo'ldi. Ushbu natijalar sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning psixologik oqibatlarini faqat "ijobiy" yoki "salbiy" tarzda baholash yetarli emasligini, uning ta'siri shaxsning qaysi turdagi reziliyentlik resurslari bilan o'zaro munosabatga kirishishiga qarab turlicha namoyon bo'lishini ko'rsatadi.

qo'llab-quvvatlashi bilan $r=-0,002$, do'stlar qo'llab-quvvatlashi bilan $r=-0,032$, ahamiyatli boshqalar bilan $r=-0,001$, umumiy qo'llab-quvvatlash bilan esa $r=-0,014$ qiymatlar qayd etildi. Ushbu natijalar sun'iy intellektidan foydalanishga bo'lgan qiziqish va motivatsiya kuchayishi respondentlarning oila yoki do'stlar tomonidan qo'llab-quvvatlanishni qanday idrok etishi bilan barqaror tarzda bog'lanmaganligini ko'rsatadi. Affektiv komponent natijalarida ham xuddi shunday holat kuzatildi. Oila qo'llab-quvvatlashi bilan $r=0,000$, do'stlar qo'llab-quvvatlashi bilan $r=0,009$, ahamiyatli boshqalar bilan $r=-0,036$ va umumiy qo'llab-quvvatlash bilan $r=-0,011$ qiymatlar olindi. Ushbu ko'rsatkichlarning statistik jihatdan ahamiyatli emasligi sun'iy

intellektga nisbatan hissiy munosabatning ijtimoiy qo'llab-quvvatlash darajasi bilan bevosita aloqador emasligini ko'rsatadi.

Xulosa va takliflar. Xulosa sifatida aytish kerakki, korrelyatsion tahlil natijalari yoshlarning sun'iy intellekt sohasiga jalb etilganligi psixologik rezilientlik resurslari bilan bir xil yo'nalishda emasligini ko'rsatdi. Xususan, jalb etilganlikning ayrim komponentlari individual va oilaviy

resurslar hamda umumiy rezilientlik bilan manfiy, kontekstual resurslar bilan esa musbat bog'langan. Shu bilan birga, AI sohasiga jalb etilganlikning barcha asosiy komponentlari internetga qaramlik bilan statistik jihatdan ahamiyatli musbat korrelyatsiyaga ega bo'lgan. Umuman, natijalar AI sohasiga jalb etilganlikning psixologik xususiyatlari uning mazmuni va shakliga qarab turlicha namoyon bo'lishini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR

1. Sun'iy intellekt etikasi bo'yicha tavsiya. – Parij: YuNESKO, 2022. – 43 b.
2. Yoshlarning ruhiy salomatligi va farovonligiga ta'sir etuvchi raqamli omillarni hal etish: siyosat bo'yicha axborotnoma. – Kopengagen: JSST Yevropa mintaqaviy byurosi, 2025.
3. Masten A.S. Ordinary magic: Resilience processes in development // American Psychologist. – 2001. – Vol. 56. – № 3. – P. 227–238.
4. Bonanno G.A. Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? // American Psychologist. – 2004. – Vol. 59. – № 1. – P. 20–28.
5. Lazarus R.S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. – New York: Springer Publishing Company, 1984. – 456 p.
6. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.